

sig för 1880-talets urbana kvinnor. Hennes betydelse är föremål för tolkning i Peter K. Anderssons artikel. Beskrivningarna av hyresvärdinnans roller – för det är beskrivningar vi har att göra med här – växlade mellan en uppfostrande och omhändertagande modersgestalt och en representant för en feminint kodad urban synd. I bidraget förutsätts att hyresgästerna är män; artikeln kretsar kring den manlige hyresgästens upplevelse av hyresvärdinnan, tillika mestadels fiktiva sådana. Andersson gör också en intressant utveckling om hur hans analys snarare pekar tillbaka på de beskrivande hyresgästerna än på värdinnorna själva. Några frågor finner sig emellertid under läsningen. Exempelvis blir man nyfiken på hur vanligt det egentligen var med kvinnliga hyresvärdar – och hur vanligt det var med kvinnliga hyresgäster. Kvinnoöverskottet var ju stort i flera städer, och de ensamstående kvinnorna många. Här kommer jag osökt att tänka på alla de värdinnor för ”flickställen” i det sena 1800-talets Stockholm som jag stött på under min forskning. Av någon anledning tycks det ofta ha varit kvinnor som hyrde ut husrum åt de hemligt eller registrerade prostituerade kvinnor som annars hade svårt att hitta bostad. Hyrorna var till följd av det förhållandet högre än på andra ställen, och värdinnorna blev direkt eller indirekt profitörer i prostitutionen. Det var också en inkomstkälla med lång kvinnlig tradition; även 1700-talets kopplare var ofta kvinnor.

Sammantaget ger *Individer i rörelse. Kulturhistoria i 1880-talets Sverige* en god introduktion både till ett kulturhistoriskt arbetssätt och till en omvälvande och betydelsefull epok i vårt förflutna, via en rad läsvärda, lärorika och tankeväckande bidrag.

Rebecka Lennartsson, Stockholm

Tanten, vem är hon? En (t)antologi. Marianne Liliequist & Karin Lövgren (red.). Boréa Bokförlag, Umeå 2012. 286 s., ill. ISBN 978-91-89140-80-6.

Min tantumgängesvana grundlades tidigt, vilket jag är mycket tacksam för, eftersom jag är övertygad om att tantumgänget var lärorikt och gav mig ett visst självförtroende som barn. Den mest betydelsefulla tanten av dem alla var tant Inga-Lisa. Hon tog hand om mig under min barndom, då daghem knappt var uppfunna eller åtminstone inte särskilt frekventerade av borgerlighetens barn. Fast hon var äldre än båda mina föräldrar överlevde hon dem med ett antal år och den dag i

början av 2000-talet då hon inte längre fanns kände jag att min barndom slutgiltigt gick i graven tillsammans med henne. I mitt nostalgiska tillbakablickande står hon för gränslös kärlek, orubbligt stöd och en grundmurad trygghet. Om världen gick under, så skulle tant Inga-Lisa och det hon stod för ändå bestå!

Med denna förkärlek för tanter i bagaget har det varit en intressant uppgift att ta del av (t)antologin *Tanten, vem är hon?* Tanter har f.ö. blivit föremål för flera bokutgivningar under den senaste tiden. Just denna antologi är skriven av en tvärvetenskaplig författargrupp bestående av bl.a. etnologer, sociologer och litteraturvetare. Inledningen vrider och vänder redaktörerna Marianne Liliequist och Karin Lövgren på tantbegreppet. Tant är en tillskriven kategorisering, men kan också vara upplevd. Tant är förknippat med ålder, om än inte på något självklart vis. Man kan vara tant i 20-årsåldern, sägs det, och ungflicksaktig vid 85. Tant kunde också ännu på 1960-talet användas som ett artigt sätt för barn och ungdomar att titulera en vuxen kvinna på. Tantbegreppet är dessutom laddat med såväl positiva som negativa innebörder. Tanten är, kort och gott, en kraftfull symbol att ta i bruk.

Antologins författare har valt att ta sig an tanttemat på mycket olika sätt. Några bidrag tar sin utgångspunkt i författarnas personliga erfarenheter, andra utgår från olika forskningsprojekt. Karin Lövgren ger efter inledningen en forskningsbakgrund i kapitlet ”Ååå tanter, ååå tanter”. Tant-representationer och forskning”. Denna utgör en god bottenplatta att stå på, när man läser vidare. Tantetiketten kan ju, som sagt, utgå ifrån kronologisk ålder, kohort, generation, tillskrivningar och subjektiva erfarenheter. I kapitlet ”Tanten som symbol. Åldrande och kvinnlighet” diskuterar Karin Lövgren utifrån intervju- och tidskriftsmaterial den ambivalens som uttrycks både i media, men också av informanterna själva, när det gäller utseende och åldrande. Kvinnor bör inte klä sig och framträda alltför ungdomligt, samtidigt finns en förväntan på att medelålders och äldre kvinnor skall hänga med i modesvängarna, men på ett passande vis, enligt principen att för mycket och för lite skämmer allt. ”Tanttillståndet” kan därför framstå som ett hot, särskilt för medelålders kvinnor, men även som något eftersträvanvärt. När man är tant kan man koppla av och unna sig att inte vara så utseendefixerad längre. Det finns andra värden som man då kan bejaka i livet.

Eva Söderberg skriver i kapitlet ”På besök i Astrid Lindgrens tantgalleri” om olika ”tanttyper” i Lindgrens egen barndom och i hennes böcker. Man ler igenkän-

nande åt många av de karaktärer som beskrivs. Inte minst intressant är den avslutande diskussionen om den världsberömda författarens egna strategier ”som tant” på ålderns höst. Måhända, skriver Söderberg, använde hon den ”inre Pippin” som ett slags strategi i offentligheten. ”Som ’Pippi-tant’ kunde hon göra gott och roa, men också använda den drastiska humorn som en sköld mellan sig och offentligheten, som ett skydd för den melankoliska sida som hon också hade och även skämtat om” (s. 128f).

Hanna Bertilsdotter Rosqvist har kallat sitt kapitel ”Hennes egen tid. Internet som arena för sexuell frigörelse”. Här diskuteras hur internet kan fungera som en arena för medelålders och äldre kvinnor att lära känna sig själva och sina kroppar. Till skillnad från vad vi ofta hör, att internet kan vara ett farligt forum för oss, inte minst för ungdomar, så beskrivs on-line-gemenskapen av författarens informanter som en säker och trygg plats. Huvudinformatanten Karin berättar hur hon efter ett mångårigt äktenskap – familj med man och fyra barn – tack vare möten på internet lärt sig erövra sin egen sexualitet, vilket varit till glädje för henne i hennes nya relation. Det är ett viktigt forskningsområde som Rosqvist här gett sig i kast med och det skall bli intressant att ta del av hennes fortsatta rön. Forskning om nätet ifrågasätter våra invanda föreställningar om bl.a. nätanvändning, kön och sexualitet.

Evelina Lindahl låter i ”De försvinner nästan. När de blir äldre, alltså” två icke-heterosexuella kvinnor träda fram och ge sin syn på icke-heterosexuella kvinnors synlighet i samhället. Gunilla, 63 år och Ulrika 40, tillhör vad Lindahl kallar två olika homosexuella generationer. Det präglar inte helt överraskande deras erfarenheter av komma-ut-processen liksom deras syn på den egna sexuella identiteten och familjebildningsproblematiken. Gunilla kallar sig lesbisk, medan Ulrika säger att hon lever samkönat. Behoven av mötesplatser för icke-heterosexuella är något som lyfts fram av Gunilla, medan Ulrika och hennes fru inte känner samma behov. Det aktualiserar naturligtvis frågor kring icke-heterosexuell synlighet eller osynlighet i samhället och även detta är ett område som ropar på fler och fördjupade forskningsinsatser. Om kvinnor är mer osynliga i hbtq-sammanhang, varför är det så? Och hur bör det i så fall hanteras?

Till de erfarenhetsbaserade bidragen hör Annelie Bränström Öhmans, Katarzyna Wolanik Boströms och Marianne Liliequists. Bränström Öhman skriver i ”Tanten talar tillbaka” närmast skönlitterärt om sina egna

erfarenheter av tanter och av att som medelålders kvinna närma sig kategoriseringen tant. Texten är välskriven och medryckande och jag hade svårt att lägga ifrån mig boken innan jag läst färdigt kapitlet. Katarzyna Wolanik Boström skriver i ”Mammas mostrar. Livsberättelser och familjehistorier” om den betydelse kvinnliga släktingar (och även andra närstående kvinnor, som kunde kallas mostrar) haft för hennes mor och henne själv. Visst lägrar sig lätt ett nostalgins skimmer över minnena från den forna öststaten Polen, där människor gick in för att hjälpa och stötta varandra i svåra tider. Men minnena speglar naturligtvis också en levd erfarenhet, som kan kännas avlägsen efter murens fall trots att det bara gått drygt två decennier sedan dess.

Avlägsen känns också den tid som Marianne Liliequist beskriver i ”Barndomens tanter. Och några farbröder”. Den handlar om hennes mors minnen av livet i norrländska Västansjö på 1930-talet och Liliequists egna från samma by på 1950-talet. Det gamla Fattigsverige må kännas långt borta för de flesta av oss idag, men ligger ändå inte så långt tillbaka i tiden. Det engelska ordet *aunting*, som visar sig användbart här, översätts med mostrand (varför inte lika gärna fastrand?) och innebär en vanligen ”kvinnlig stöd-jande praktik riktad mot den yngre generationen” (s. 240). Det framstår som ett betydelsefullt fenomen i såväl Wolanik Boströms som i Liliequists beskrivning av hur barn fostrades i olika kulturella och sociala kontexter (i Polen respektive Sverige) under 1900-talet. Förutom att presentera barndomens betydelsefulla tanter (och några farbröder), handlar Liliequists bidrag också om den autoetnografiska metod som hon tillämpar och som innebär att forskaren utför en kulturanalys utifrån egna erfarenheter. Metoden har kritiserats för att vara navelskådande och tillföra föga av vetenskapligt värde. Tvärt emot detta synsätt menar Liliequist att metoden kan tillföra ett mervärde, när den ”lilla” historien får belysa den ”stora” och omvänt. Autoetnografen måste dock bedömas utifrån andra kriterier än de traditionella och dess användbarhet bedömas utifrån det specifika ämne som skall studeras.

Avslutningen, som kallas ”Efterord. Stilpoliser och delad glädje”, är träffsäkert upplagd med utgångspunkt från tv-serien ”Trinny och Susannah stylar om Sverige”. Varje bidragsgivare i (t)antologin får ge sin personliga syn på den aktuella tv-serien och det blir naturligtvis en rad olika reaktioner och uppfattningar som luftas. Intressant och lärorikt även det för läsaren.

Mitt huvudintryck av *Tanten, vem är hon? En*

(t)antologi är mycket positivt. Det är ett bra grepp att med tanten som utgångspunkt diskutera ålder, kön och klass, fördomar och fakta, livshistoria och fiktion. Som de flesta antologier spretar även denna en aning, men jag ser den snarast som ett smakprov på en rad olika forskningsfält som man gärna vill veta mera om. Språkligt sett finns variationer och de flesta kapitlen är välskrivna. Dock skulle vissa avsnitt ha tjänat på en bättre språkgranskning och korrekturläsning. Men skönhetsfläckar finns alltid och de förtar på intet vis förtjänsterna med denna antologi. Sist men inte minst skall tilläggas att boken är en ”läcker produkt”, snyggt typografiskt utformad och med fyndiga illustrationer av Malin Koort. Jag tycker mig känna igen min barndoms tant Inga-Lisa i flera av dem.

Birgitta Meurling, Uppsala

Ebbe Schön: *Fotspår på röd granit. Glimtar från min vandring i tiden*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2012. 302 s., ill. ISBN 978-91-7331-465-7.

Under de senaste åren har intresset tilltagit för att ge ut levnadsteckningar över avlidna etnologer och folklorister. År 2010 utkom antologin *Svenska etnologer och folklorister* och för närvarande utarbetas en liknande antologi över norska etnologer och folklorister. Lika viktigt kan det vara att forskare själva reflekterat över sin verksamhet medan de ännu lever. Då kan läsaren följa forskningsutvecklingen ända fram till idag. Inom internationell kulturforskning kan man i detta avseende anknyta till termen autoetnografi, där betydelsen av forskarjaget beaktas. Sådana subjektiva aspekter på forskningen har på senare tid alltmer aktualiserats inte bara på anglosaxiskt område utan även inom tysk forskning.

I den här recenserade boken koncentrerar sig folkloristen Ebbe Schön på att berätta minnen och intressanta episoder från sitt liv i vetenskapens och folkbildningens tjänst. Intrycken från barn- och ungdomstiden i stenhuggar- och bondehemmet vid Bohuslänkusten har spelat en avgörande roll för honom hela livet. Bokens titel *Fotspår på röd granit* bär vittnesbörd om detta. Författaren som är född 1929 har en brokig levnadsbana bakom sig. I hembygden fanns en rik berättartradition, många fornminnen i form av stendösar och hållristningar likaväl som en karg, yttre naturmiljö. Språket präglades av en ålderdomlig halv-norsk dialekt. Schön fick tidigt lära sig kroppsarbete, vilket sattes i första rummet av

föräldrarna. Övernaturliga väsen i form av spöken och gengångare förekom rikligt i de folkliga berättelserna på orten. Politiskt sett har socialdemokratin varit det centrala för Schön precis som för föräldrarna. De var också organiserade helnykterister, vilket annars inte var vanligt i stenhuggarkretsar. Från hemmet har författaren vidare fått med sig en demokratisk anda som han senare har kämpat för inom sitt yrkesliv. Han har aktivt engagerat sig för att motverka mobbning inom arbetslivet och ger flera exempel på missförhållanden där han tagit ställning. ”Att bekämpa mobbning och kritikfientlighet är enligt min mening en mycket angelägen uppgift för dem som vill arbeta för en ärlig och stabil demokrati även i Sverige” (s. 261).

Under Schöns uppväxt fanns det ingen framtid för ungdomar i hembygden eftersom stenindustrin då befann sig i en svår krissituation. Han valde att söka sig in på den militära banan och avlade studentexamen 1952 på Försvarets Läroverk i Uppsala. Därefter följde två års studier på Sjökrigsskolan. Schön kom att arbeta som officer inom kustartilleriet men ville inte enbart och hela livet ägna sig åt det militära. Hans studieintresse var starkt alltifrån ungdomen och avsåg speciellt språk och humaniora. Studierna bedrevs under lång tid vid sidan av den militära verksamheten som gav den ekonomiska försörjningen. Dessa studier ledde fram till en doktorsavhandling 1973 och senare docentkompetens i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet. Avhandlingen behandlade arbetarförfattaren Jan Fridegårds litterära produktion och Schön träffade och intervjuade honom vid flera tillfällen.

Inom det militära blev medieverksamheten det centrala för Schön. Han blev 1960 pressofficer på Marinstaben och slapp då att bära militär uniform, vilket passade honom väl. Han kom att medverka vid produktionen av marinens filmer, utställningar, radioprogram liksom bevakning runt Kungliga slottet och statsbesök m.m. Han var även instruktör för radiotelegrafister. Alla dessa arbetsuppgifter innebar ständigt nya utmaningar och kontakter. Det gällde bl.a. statsbesök av shahen av Iran 1960 och sovjetledaren Nikita Chrusjtjev 1964. Det tråkiga var att rapportera om militära olyckor som mentalt påverkade känslomänniskan Schön på ett negativt sätt. Då var det inte lätt att enbart vara rationell. ”Vi människor behöver tydligen tro på en mening, trots allt, och jag kände att det gav en viss trygghet att försöka tro åtminstone lite grand på ödet, så som var vanligt i min barndomsmiljö” (s. 183f). Här kom alltså folkloristen Schön in i bilden och han anknöt som vanligt